

**Uwarunkowania
rozwoju turystyki postindustrialnej
w przestrzeni
Górnośląskiego Związku Metropolitalnego**

NR 2997

Marzena Lamparska

**Uwarunkowania
rozwoju turystyki postindustrialnej
w przestrzeni
Górnośląskiego Związku Metropolitalnego**

Redaktor serii: Nauki o Ziemi
Andrzej T. Jankowski

Recenzenci
Tadeusz Mikoś
Krystian Probierz

Publikacja będzie dostępna — po wyczerpaniu nakładu — w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Redaktor: Barbara Todos-Burny
Projektant okładki: Małgorzata Pleśniar
Redaktor techniczny: Barbara Arenhövel
Korektor: Lidia Szumigala
Łamanie: Edward Wilk

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2128-8

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 10,0 + wklejka. Ark. wyd. 14,0.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1	
Zagadnienia badawcze, dyscyplinarne i metodologiczne	13
1.1. Wprowadzenie w zagadnienia badawcze	15
1.2. Pole badawcze	16
1.3. Kilka uwag terminologicznych	18
1.4. Ukierunkowanie metodologiczne	23
1.4.1. Przestrzeń i czas w turystyce	26
1.4.2. Środowisko w geoturystyce i turystyce postindustrialnej	32
1.4.3. Miejsce w turystyce postindustrialnej i geoturystyce	35
1.4.4. Krajobrazy: naturalny, kulturowy i turystyczny	42
Rozdział 2	
Zarys historii restrukturyzacji górnictwa węglowego w wybranych krajach Unii Europejskiej i w Polsce. Kierunki zagospodarowania spuścizny pogórniczego dziedzictwa kulturowego	47
2.1. Restrukturyzacja górnictwa węgla kamiennego w Wielkiej Brytanii	49
2.1.2. Obiekty pogórniczne służące zachowaniu dziedzictwa postindustrialnego i rozwojowi turystyki w Wielkiej Brytanii	52
2.2. Restrukturyzacja górnictwa węgla kamiennego w Niemczech	57
2.2.1. Pogórniczne dziedzictwo dla turystyki w Niemczech	60
2.3. Restrukturyzacja górnictwa węglowego we Francji	66
2.3.1. Dziedzictwo pogórniczne dla turystyki we Francji	67
2.4. Restrukturyzacja górnictwa węgla kamiennego w Górnośląskim Zagłębiu Węglowym	70
2.4.1. Restrukturyzacja górnictwa w Polskiej części GZW	70
2.4.2. Restrukturyzacja górnictwa węglowego w czeskiej części GZW	75
2.4.3. Ochrona zabytków górniczych w czeskiej części GZW	76

Rozdział 3

Podstawowe uwarunkowania i problemy rozwoju oraz zachowania dziedzictwa postindustrialnego w Polsce	79
3.1. Uwarunkowania służące zachowaniu i wyznaczające kierunek rozwoju dziedzictwa postindustrialnego	79
3.1.1. Uwarunkowania wynikające z georóżnorodności	80
3.1.2. Geotechniczne uwarunkowania selekcjonowania, zachowania i ochrony kulturowego dziedzictwa industrialnego	83
3.1.3. Społeczno-polityczne uwarunkowania kształtowania się współczesnego dziedzictwa postindustrialnego dla turystyki	84
3.1.4. Kulturowe uwarunkowania geoturystyki i turystyki postindustrialnej	87
3.1.5. Wpływ uwarunkowań wpływających z procesów restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego na rozwój geoturystyki i turystyki postindustrialnej	91
3.2. Problemy zachowania postindustrialnego dziedzictwa kulturowego	92
3.2.1. Przestrzeń występowania obszarów postindustrialnego dziedzictwa kulturowego wyznaczona przez regiony przemysłu tradycyjnego	92
3.2.2. Uzasadnienie społeczne i światopoglądowe rezygnacji z przemysłu wydobywczego	93
3.2.3. Pozyskiwanie środków finansowych	94
3.2.4. Prawne i kulturowe podstawy ochrony zabytków postindustrialnych	94
3.3. Inicjatorzy ochrony zabytków górniczych	95
3.3.1. Działalność władz państwowych i ośrodków samorządowych w zakresie ochrony zabytków górniczych	95
3.3.2. Przedstawiciele elitarnych grup społecznych jako inicjatorzy ochrony zabytków górniczych	99
3.3.3. Górnicy jako inicjatorzy zachowania starych kopalń	102

Rozdział 4

Koncepcja typologii, waloryzacji i ochrony zabytków górnictwa w przestrzeni GZM	103
4.1. Typologia obiektów i miejsc dziedzictwa pogórniczego	104
4.2. Waloryzacja kulturowego dziedzictwa pogórniczego na obszarze GZM i GZW	126
4.2.1. Zabytkowe obiekty i krajobrazy pogórniczne	126
4.2.2. Miejsca dokumentujące zmiany środowiska na powierzchni i pod ziemią oraz zmiany stosunków wodnych	130
4.2.3. Obiekty i miejsca zaadaptowane dla działalności gospodarczej, kulturalno-oświatowej i potrzeb mieszkaniowych	133
4.2.4. Obiekty i miejsca zaadaptowane dla rekreacji i sportu	135
4.2.5. Obiekty przeznaczone na muzea, skanseny i kultywujące tradycje górnicze	136
Wnioski	139
Literatura	143
Summary	155
Zusammenfassung	157

Wstęp

Europejskie dziedzictwo kulturowe jest niezwykle bogate. Jego integralną część stanowi dziedzictwo materialne i niematerialne, które kształtowało się przez minione 300 lat dzięki górnictwu węgla kamiennego i rozwojowi tradycyjnego przemysłu. Do wspomnianego dziedzictwa należą: obiekty przemysłowe, osiedla robotnicze, infrastruktura komunikacyjna, tereny składowisk odpadów, tereny o rzeźbie i stosunkach wysokościowych zmienionych w wyniku eksploatacji kopalni; jego częścią jest także żywy do dziś etos górniczej pracy, rodziny, nauki i religijności.

Rewolucja przemysłowo-techniczna, która zmieniła oblicze nie tylko naszego kontynentu, ale i całego świata, rozpoczęła się w Europie w XVIII w. Również w Europie, na niespotykaną dotąd w naszej cywilizacji skalę, na przełomie XIX i XX w. dokonano restrukturyzacji przemysłu tradycyjnego. W wielu krajach zlikwidowano przemysł wydobywczy bądź znacznie ograniczono wydobycie kopalni. Obecne pokolenie, korzystając z dorobku rozwijanej przez setki lat wiedzy górniczej, kształtuje środowisko przyrodnicze i kulturowe zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. W nowoczesnych technologiach, respektujących zasady ochrony środowiska, znalazły zastosowanie nośniki energii alternatywne dla węgla i innych paliw kopalnych. Nie należy jednak zapominać, że rozwój społeczeństw opierający się na rozwoju wiedzy, przemysłu i kultury wyrasta w znacznej mierze z ogromnego dorobku górnictwa jako gałęzi przemysłu, wiedzy i kultury.

Likwidacja, przeobrażenie i modernizacja ośrodków przemysłu ciężkiego doprowadziły do wielu zmian społecznych, ekonomicznych i ekologicznych. Określono je mianem restrukturyzacji. Zmiany te nie zostały zapoczątkowane równocześnie na całym kontynencie. W Europie Zachodniej ich początek datuje się na przełom lat 50. i 60., a w Europie Środkowej — na przełom lat 80. i 90. minionego wieku. W ramach tego procesu zostały również nakreślone zasady ochrony i zachowania postindustrialnego dziedzictwa europejskich zagłębi przemysłu ciężkiego, dzięki staraniom środowisk naukowych, górniczych i samo-

rządowych, które podejmowały inicjatywy na rzecz kompleksowej ochrony pozostałości materialnych i niematerialnych górnictwa. W okresie restrukturyzacji zachowano część dorobku cywilizacyjnego epoki industrialnej. Wiele obiektów górniczych skatalogowano, opisano, zaopatrzone w dokumentację fotograficzną i umieszczono na listach obiektów chronionych prawem. W Polsce liczne obiekty tego typu znalazły się w rejestrach zabytków. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego funkcjonowały już jako zabytki, co wymusiło określone gospodarowanie przestrzenią objętą tymi planami. Dla ochrony całości dziedzictwa postindustrialnego jest bowiem ważne, aby w trakcie działań restrukturyzacyjnych nie pominąć historycznie utrwalonych procesów i zjawisk, będących znacznikami poprzedniej epoki.

Angielskie, francuskie i niemieckie przykłady praktyk zachowywania historycznie ukształtowanego dziedzictwa ośrodków przemysłu tradycyjnego wskazują, że dziedzictwo to należy otoczyć opieką i troską, stanowi ono bowiem bazę warunkującą zachowanie i kontynuację dotychczasowego rozwoju cywilizacyjnego. Na podstawie tych doświadczeń warto postawić postulat, który stanowi zarazem tezę przyjętą w niniejszej pracy, a mianowicie, że rozwój Górnośląskiego Zagłębia Węglowego również powinien przebiegać w taki sposób, aby zagwarantować zachowanie tożsamości kulturowej społeczeństwa. W nieuchronnie zmieniającej się i zmienianej przestrzeni powinny pozostać najcharakterystyczniejsze elementy, stanowiące o jej odrębności i unikatowości. Są nimi: szyby górnicze, hałdy, osiedla patronackie, zabytkowe budynki infrastruktury przemysłowej, takie jak cechownie i łaźnie. Śląskie i zagłębiowskie dziedzictwo kulturowe ma ogromny wkład w zasoby kultury Polski, a tym samym całej Europy, ponieważ:

- zachowuje wartości i dokumentuje przemiany społeczne ukształtowane w czasach kapitalizmu w Europie w XIX i XX w. (tworzenie się klasy robotniczej, etosu pracy górnika, powstawanie zakładów przemysłowych, osiedli robotniczych i miast na terenie Górnośląskiego Zagłębia Węglowego);
- przypomina etos pracy polskiego robotnika i górnika, zachowany także w czasach oddziaływania kulturowo-politycznego nurtu modernizmu socjalistycznego;
- postindustrialne dziedzictwo Europy byłoby niepełne bez postsocjalistycznego fragmentu historycznie ukształtowanej przestrzeni.

Przyjęłam, że rozważając wartości śląskiego i zagłębiowskiego dziedzictwa, należy korzystać z doświadczeń krajów, w których proces restrukturyzacji regionów tradycyjnych jest o wiele bardziej zaawansowany niż w Polsce. Dobrym odniesieniem są tu doświadczenia Wielkiej Brytanii — tam przecież zaczęła się rewolucja techniczna, Niemiec — kraju, do którego Górnośląskie Zagłębie Węglowe jest podobne kulturowo, oraz Francji — gdzie już zlikwidowano eksploatację węgla kamiennego, zatem Francja będzie mogła najwcześniej odpo-

wiedzieć na pytanie, co zostanie z górniczego etosu w multikulturowym, post-industrialnym i postmodernistycznym społeczeństwie.

Kontynuując tę myśl, sformułowałam następane założenie badawcze: zachowane dziedzictwo pogórnictwa Górnośląskiego Zagłębia Węglowego staje się nową i cenną wartością kulturową i turystyczną dzisiejszej Europy.

Współczesna Europa może bowiem znowu „dać” coś nowego światu — na przykład doświadczenie w likwidowaniu na wielką skalę przemysłu tradycyjnego oraz kreowaniu nowych przestrzeni funkcjonalnych dla turystyki, która staje się istotną częścią egzystencji wielokulturowego, zróżnicowanego etnicznie społeczeństwa, co udokumentował w latach 80. minionego wieku Jost KRIPPENDORFF (1997). Z kolei już w 2002 r. Dean MacCannell pisał o turystyce jako o „nowej światowej religii”, której „ołtarzami” są niezliczone atrakcje turystyczne, a pielgrzymką, będącą formą kultu — podróż do miejsca tych atrakcji. Jednak sednem przeżycia turystycznego jest konsumpcja produktu turystycznego, który musi być jak najnowszy i najoryginalniejszy (MACCANNELL, 2002). Produktami stają się trasy wycieczkowe, a także wydarzenia kulturalno-rozrywkowe odbywające się w zabytkowych halach dawnych fabryk czy w podziemiach kopalń. W Europie dochodzi do nowego sposobu rozumienia turystyki i nowatorskiego określenia roli dziedzictwa kulturowego, a zwłaszcza postindustrialnego, w wielonarodowym i wielokulturowym społeczeństwie.

W zakresie niniejszej pracy mieści się scharakteryzowanie uwarunkowań, które wydają się kluczowe dla zachowania dziedzictwa pogórnictwa. Przedmiotem mojego zainteresowania były uwarunkowania wynikające z georóżnorodności, zarówno społeczno-polityczne, jak i kulturowo-historyczne. Moim zdaniem, są to najważniejsze uwarunkowania, na podstawie których dochodzi do społeczno-ekonomicznej przemiany regionu.

Z merytorycznego punktu widzenia praca zawiera również opracowanie autorskich kryteriów, które posłużą kategoryzacji i waloryzacji omawianego dziedzictwa. Bogactwo zabytków górniczych i pogórnictwa Górnośląskiego Zagłębia Węglowego oraz fakt ich szybkiego znikania z przestrzeni miast i gmin regionu skłaniają do zastanowienia się nad ich kategoryzacją i waloryzacją w przestrzeni turystycznej Europy, a także nad ich miejscem w postindustrialnym dziedzictwie europejskim. Skatalogowałam zatem wszystkie znane mi obiekty o walorach zabytków techniki znajdujące się na badanym obszarze, a następnie dokonałam ich typologii oraz waloryzacji. Aby waloryzacja miała odniesienie do dziedzictwa wybranych krajów europejskich, rozpatrywałam procesy restrukturyzacyjne w tych krajach i w Polsce. W celu zobrazowania wartości dziedzictwa Górnośląskiego Zagłębia Węglowego dla kultury europejskiej porównałam zachowany zasób zabytków i ich rangę. Klasyfikacja i kategoryzacja mają natomiast określić, jak dziedzictwo pogórnictwa może służyć kulturze, edukacji i turystyce. W jaki sposób powinny być zachowane te części dziedzic-

stwa, które choć stanowią pamięć pokoleń, nie są czytelne dla turystów, szczególnie tych, którzy wywodzą się z innych kręgów kulturowych? Zakres przestrzenny moich badań to obszar Górnośląskiego Związku Metropolitalnego (GZM). Zagadnienia poruszane w pracy dotyczą całego Górnośląskiego Zagłębia Węglowego. Założyłam jednak, że w miastach GZM procesy restrukturyzacji i procesy związane z rozwojem turystyki zachodzą najszybciej i rozprzestrzeniają się na cały obszar Górnośląskiego Zagłębia Węglowego. Ponadto w miastach GZM, jak w soczewce, skupiają się najbardziej palące problemy przekształceń przemysłu wydobywczego. GZM został utworzony w 2007 r., na mocy porozumienia władz samorządowych czternastu miast na prawach powiatu. Miasta położone na Wyżynie Śląskiej, w centralnej części województwa śląskiego, zajmują obszar o powierzchni 1 218 km². Celem powołania tego podmiotu było „stworzenie silnego związku komunalnego, który przez wspólną realizację zadań prowadziłby do usprawnienia zarządzania i zdynamizowania rozwoju miast krystalizującego się obszaru metropolitalnego” (HIBSZER, PETRYSZYN, RUNGE, 2008, s. 10). W przyszłości do GZM będą dołączały nowe miasta i gminy. Siedziba władz GZM znajduje się w Katowicach, a na czele zarządu stoi obecny prezydent Katowic.

Zakres czasowy prezentowanej analizy obejmuje okres od lat 80. XX w. po 2011 r.

Na rozprawę składają się cztery rozdziały. W pierwszym — oprócz obszernego wprowadzenia w problem badawczy — podjęłam zadanie określenia nowego paradygmatu, zakładającego komplementarne podejście metodologiczne do waloryzacji i kategoryzacji składowych dziedzictwa postindustrialnego. Przeanalizowałam główne koncepcje badawcze geografii turystyki, czyli koncepcje przestrzeni, środowiska, krajobrazu i miejsca (KOWALCZYK, KULCZYK, 2008), pod kątem przydatności do wartościowania dziedzictwa, które ma służyć turystyce kulturowej i rekreacji. Założyłam, że tylko komplementarne podejście z zastosowaniem wymienionych wcześniej koncepcji pozwoli na pełne przeanalizowanie procesów przeobrażających tereny postindustrialne dawnych zagłębi przemysłowych w obszary postindustrialne służące turystyce i rekreacji. Rozbudowałam jednak założenia koncepcji o element czasu. Pisząc o zmieniających się funkcjach przestrzeni i obiektów postindustrialnych, nie można bowiem pominąć czasu. Miejsca istotne dla rozwoju cywilizacji zmieniają swoją wartość i znaczenie w miarę upływającego czasu. Informacja o tych miejscach również potrzebuje czasu na rozprzestrzenienie się. Czas wpływa także na zmiany ludzkiej świadomości i percepcji.

W rozdziale drugim przedstawiłam w skrócie historię restrukturyzacji górnictwa w Wielkiej Brytanii, Niemczech, Francji, Czechach i Polsce. Scharakteryzowałam kierunki działań restrukturyzacyjnych, których celem było zachowanie dziedzictwa postindustrialnego, pogórniczego. Dokonałam następnie podsumowania efektów tych działań i opisałam współczesne funkcje obiektów

tego dziedzictwa. Wskazałam, na czym polega specyfika i odmienność kierunku działań restrukturyzacyjnych podejmowanych w wymienionych krajach. Dokonałam przeglądu i charakterystyki najważniejszych zabytków pogórnich objętych ochroną państwową i wpisanych na listy światowego dziedzictwa. Część rozdziału poświęciłam omówieniu kierunku śląskich procesów restrukturyzacyjnych.

Rozdział trzeci prezentuje podstawowe uwarunkowania i problemy, które nadają kierunek rozwojowi, ale i nakładają równocześnie pewne ograniczenia na procesy zachowywania i ochrony terenów pogórnich dla turystyki i kultury. Na wstępie nakreśliłam problematykę związaną z procesami zmian funkcjonalnych szeroko rozumianych terenów pogórnich. Przedstawiłam też zagadnienia środowiskowo-przestrzenne oraz społeczne i światopoglądowe uzasadnienia dla rezygnacji z przemysłu wydobywczego, wreszcie zasygnalizowałam kilka kwestii prawnych, które wiążą się z prowadzeniem działań ochronnych. Omówiłam rolę turystyki w odrodzeniu się obszarów dotkniętych kryzysem. Następnie scharakteryzowałam różne środowiska społeczne zainteresowane zachowaniem i ochroną pozostałości dawnego górnictwa i górniczych tradycji w granicach GZM. Uwarunkowania zostały ujęte w kategorii wynikające z georóżnorodności, problemów geotechnicznych, historycznych, społeczno-politycznych i kulturowych oraz tych, które powiązane są z restrukturyzacją.

Obszerną autorską waloryzację i typologię polskich pogórnich zabytków i krajobrazów zawarłam w rozdziale czwartym. Typologię terenów pogórnich przeprowadziłam, uwzględniając ich stopień przydatności dla: kultury dziedzictwa kulturowego, rekreacji, turystyki i dydaktyki, oraz znaczenie w Polsce i Europie, a także stan zachowania i rekultywacji, położenie w układzie komunikacyjnym i rodzaj własności. Zwaloryzowałam miejsca i krajobrazy pogórnice, zakładając, że stanowią one swoisty kompleksowy system, który w pełni dokumentuje postindustrialne dziedzictwo Górnośląskiego Zagłębia Węglowego — na przykładzie Górnośląskiego Związku Metropolitalnego.

Ostatnią część pracy stanowią wnioski. Praca zawiera również dokumentację fotograficzną. Zdjęcia ukazują najcenniejsze zabytki i obiekty, które powinny się nimi stać. Są to: szyby górnicze, budynki kopalń, łaźni i dyfuzorów. Sfotografowane obiekty są w różnym stanie technicznym i ilustrują różne kierunki przekształceń sposobów użytkowania terenów górniczych i pogórnich.

Marzena Lamparska

The conditioning of the postindustrial tourism within the Metropolitan Association of Upper Silesia

S u m m a r y

English, French and German practices of retaining a historically-shaped heritage of the centres of traditional industry show that it is becoming a rich basis for continuing and developing science, as well as shaping societies and settlements. Silesian and basin cultural heritage brings a separate and very high value of cultural heritage to the European-wide heritage. It retains the values shaped at the time of the pre-war capitalism, as well as real socialism which have been created in accordance with a cultural-political trend of modern socialism. A postindustrial heritage of Europe is incomplete without this historically-shaped reality. It is expressed in a cultural landscape which can constitute a whole presenting itself as a cultural heritage retained and transformed for the purposes of the contemporary world and, at the same time, one of the biggest tourist attractions in Europe only after considering its both sides, to the east and to the west of the Iron Curtain. I have assumed that considering values of this heritage should take place basing on the experience of the countries where the very process is much more advanced than in Poland, that is, the countries on the other side of former Iron Curtain. As a good reference point seemed the English experiences, the country where the technical revolution started, and the German ones, the country which especially Upper Silesia is culturally close to, and the French ones, the country where the coal exploitation was stopped. The very societies will be the first to answer the questions on what is to remain from the mining ethos in a multicultural, postindustrial and postmodernist world. Basing on this thought, I have formulated the next research hypothesis that the retained postmining heritage the Upper Silesia and Coal Basin is becoming a new cultural and tourist value in Europe nowadays.

The scope of work is first of all limited to the characteristic of the conditions that seem indispensable for retaining the postmining heritage. Geological, hydrogeological, as well as geotechnical, socio-political, and cultural-historical conditioning has been considered. They seem to be the most important conditions subject to change. The work also deals with working out the criteria for categorising and valorizing the very heritage (Table 9). The classification and categorization define how the postmining heritage can serve culture, education and tourism, how the very heritage that is a part of the generation memory, but not clear for tourists or citizens of the countries deriving from other cultural circles should be retained. The spatial scope covers the Upper Silesian Coal Ba-

sin, however, most of the onus falls on the cities of the so called the Metropolitan Association of Upper Silesia. It was created in 2007 on the basis of the agreement of self-governmental authorities of 14 cities granted the city rights. The cities, located in the Silesian Upland, in the central part of the voivodship, cover the area of 1218 km² (fig. 1). The time-span of the work is from the 1980s to 2011.

Marzena Lamparska

Die Bedingungen für die Entwicklung des postindustriellen Tourismus auf dem Gebiet des Oberschlesischen Metropolenverbundes

Z u s a m m e n f a s s u n g

Englische, französische und deutsche Bemühungen, das historische Erbe von der traditionellen Industrie zu erhalten, zeigen, dass solche Orte eine reichliche Basis für weiteres Studium, gesellschaftliche Entwicklung oder Ansiedlung werden. Das Kulturerbe Schlesiens und des Dombrowär Kohlenbeckens ist ein wichtiger Teil des gesamt-europäischen Erbes, denn es bewahrt die zur Zeit des Vorkriegskapitalismus und des realen Sozialismus gebildeten und der kulturpolitischer Richtung des sozialistischen Modernismus entsprechenden Werte. Ohne des Teils der historisch ausgeprägten Wirklichkeit wäre das postindustrielle Erbe Europas, das in der Kulturlandschaft zum Ausdruck kommt, nur unvollständig. Erst nachdem die zwei Aufzüge der Kulturlandschaft — östlich und westlich des Eisernen Vorhangs — schon untersucht worden sind, erscheint sie als ein erhalten gebliebenes und für den heutigen Bedarf umgewandeltes Kulturerbe und zugleich eine der größten Sehenswürdigkeiten Europas. Die Verfasserin vertritt die Meinung, dass der Wert des Kulturerbes nach den Erfahrungen der jenseits des Eisernen Vorhangs liegenden Länder eingeschätzt werden sollte, denn Polen ist in dem Thema noch unerfahren. Ein guter Bezugspunkt sind für sie England, wo technische Revolution begonnen ist, Deutschland, das dem Oberschlesien kulturell besonders nahe steht und Frankreich, wo die Steinkohlegewinnung schon aufgegeben wurde. Die Gemeinschaften von den Ländern sollten schon am besten die Frage beantworten, was von dem Ethos der Bergarbeiter in der multikulturellen, postindustriellen und postmodernen Welt übrig bleibt. Obengenanntes in Worte fassend stellt die Verfasserin folgende These auf: das erhalten gebliebene Erbe Oberschlesiens und des Dombrowär Kohlenbeckens wird ein neuer kultureller und touristischer Wert des gegenwärtigen Europas.

Die Monografie sollte vor allem die wichtigsten Bedingungen für die Bewahrung des Bergarbeitererbes kennzeichnen. Die Verfasserin berücksichtigte geologische, hydrogeologische, geotechnische, sozialpolitische und kulturgeschichtliche Bedingungen, die ihrer Meinung nach für den Wandel entscheidend sind. Sie entwickelte auch die der Kategorisierung und Aufwertung des Erbes dienenden Kriterien (Tab. 9) Klassifizierung und Kategorisierung zeigen, wie postindustrielles Erbe der Kultur, der Bildung und dem Fremdenverkehr dienen kann. Wie sollten solche Elemente des Erbes bewahrt werden, die das Gedächtnis von den einzelnen Generationen darstellend für Touristen und für

die Bürger von fremden Ländern nicht verständlich genug sind? Die Monografie betrifft den Raum des Oberschlesischen Kohlenreviers und konzentriert sich besonders auf die Städte des Oberschlesischen Metropolenverbundes (GZM). GZM ist 2007 aufgrund des Abkommens zwischen den Selbstverwaltungsbehörden von 14 Städten entstanden worden. Die auf dem Gebiet der Schlesischen Hochebene, im Zentralteil der schlesischen Wojewodschaft gelegenen Städte nehmen ein Gebiet von 1218 km² ein (Abb. 2). Die Monografie betrifft den Zeitraum von 80er Jahren des 20.Jhs bis zum Jahr 2011.